

DOI: 10.31648/pl.6951

JOANNA DANILUK

University of Warmia and Mazury in Olsztyn

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9582-4226>

e-mail: joanna.daniluk@uwm.edu.pl

Jan Chłosta, *Pieniężni na Warmii*, Towarzystwo Naukowe im. W. Kętrzyńskiego i Instytut Północny im. W. Kętrzyńskiego, Olsztyn 2020, ss. 287

Janowi Chłostie zawdzięczamy przybliżenie losów najśłynniejszej na Warmii rodziny Pieniężnych. Historyk od kilkudziesięciu lat niestrudzenie bada i opisuje dzieje wydawnictwa „Gazety Olsztyńskiej”, z którymi ściśle łączy się historia wspomnianego rodu (Chłosta 1977; 1980; 1986; 2015). Monografia pt. *Pieniężni na Warmii*, która ukazała się w 2020 roku nakładem Towarzystwa Naukowego im. Wojciecha Kętrzyńskiego i Instytutu Północnego im. Wojciecha Kętrzyńskiego, jest kontynuacją naukowych dociekań Chłosty, zapoczątkowanych w latach 70. ubiegłego wieku.

Książkę tę można z powodzeniem zaliczyć do biografii literackich, w której – oprócz tła historycznego i krytycznej oceny faktów – wydarzenia, ich jakość i niepowtarzalność są opisane w ten sposób, że czytelnik nie ma problemu z zaakceptowaniem przyjętej przez autora narracji. Można dostrzec również zachowaną pewną wierność między autorem a jedną z postaci (mowa o Sewerynie Pieniężnym juniorze); to rodzaj intymności, niepodważone zaufanie, jakim bohater mógłby obdarzyć autora (Kulas 2013: 65).

Chłosta roztacza opowieść o uznanej rodzinie na Warmii, która nie pochodziła z tych stron, a jednak najbardziej przyczyniła się do zapoczątkowania i utrzymania walki o polskość na terenie Prus Wschodnich. Sylwetki założycieli „Gazety Olsztyńskiej”: Seweryna Pieniężnego seniora i Jana Liszewskiego, Władysława Pieniężnego i Seweryna Pieniężnego juniora zostały ukazane w kontekście historycznym na przełomie XIX i XX stulecia, szczególnie w momencie decydującym o losach tych ziem po I wojnie światowej, czyli w czasach plebiscytowych.

Chłosta po raz kolejny uszczegółowił rolę „Gazety Olsztyńskiej”, polskiego czasopisma wydawanego nieprzerwalnie od 1886 roku do czasu wybuchu II wojny światowej, co autor wielokrotnie podkreślał nie tylko w przywołanych publikacjach, ale także licznych wywiadach. „Gazeta Olsztyńska” stanowiła bowiem

źródło informacyjne dla Polaków z terenów Warmii i Mazur oraz forum upowszechniania polskiej kultury i literatury. Już sam fakt wydawania polskojęzycznej prasy na terenach niemieckich, mimo przeszkód tutejszej władzy, był przejawem niestrudzonej i nieustannej walki o język polski oraz formą aktywności narodowej i politycznej wśród ludności polskiej. W okresie plebiscytowym siedziba redakcji „Gazety Olsztyńskiej” przy ul. Młyńskiej 2 (od maja 1920 roku) była drugim – obok Domu Polskiego – ośrodkiem polonijnym w Olsztynie. To właśnie w ten sposób cała rodzina Pięńnych, skupiona przez wiele lat wokół pracy w „Gazecie Olsztyńskiej”, stała na straży budowania poczucia jedności narodowej.

Publikacja pt. *Pięńni na Warmii* przypomina zatem o okolicznościach powstania „Gazety Olsztyńskiej”, okresie redagowania jej przez Jana Liszewskiego i Seweryna Pięńnego seniora, Władysława Pięńnego, Joannę Pięńną, a także Seweryna Pięńnego juniora. Godne uwagi są liczne cytowania z dziewiętnastowiecznych numerów „Gazety Olsztyńskiej”.

Nie ma wątpliwości co do tego, że autor swobodnie porusza się po detalach biografii poszczególnych osób, przywołując liczne ciekawostki z ich życia. Umieszcawia fakty związane z nimi w kontekście historycznym, który jest trudny do zrozumienia dla osób nieznających historii regionu, szczególnie okresu międzywojennego i pierwszych lat powojennych.

Należy podkreślić, że Jan Chłosta słusznie zwrócił uwagę na niewątpliwie istotną rolę kobiet z rodziny Pięńnych (Joanny, Pelagii, Władysławy, Wandy) w życiu społeczno-kulturalnym Warmii i Mazur. Można jedynie ubolewać, że temu aspektowi nie poświęcił zbyt wiele miejsca, co można tłumaczyć pewnymi ograniczeniami formalnymi, które autor musiał wprowadzić.

Wydawać by się mogło, że omawiana książka stanowi prolog nieformalnego cyklu publikacji Jana Chłosty o Pięńnych. Nie można bowiem pozbyć się wrażenia, że – z punktu widzenia czytelnika – wspomniana pozycja powinna ukazać się jako pierwsza, by kolejno przybliżać poszczególne sylwetki członków rodu – od najstarszego, po żyjących współcześnie. Jednakże z perspektywy badacza ta publikacja, stanowiąca kolejne dokonanie naukowe, ujmuje kompleksowo wiedzę autora, zdobytą podczas pracy nad poprzednimi publikacjami dotyczącymi Pięńnych i wydawnictwa „Gazety Olsztyńskiej”.

Niewątpliwą zaletą książki jest także przybliżenie losów wciąż żyjących potomków Pięńnych, na co zapewne historyk „zasłużył” sobie, sporządzając wcześniejsze monografie, upamiętniające tę słynną rodzinę.

Historyk Jan Chłosta bardzo dobrze formułuje to, co dzisiaj może wydawać się nie do wyobrażenia – zaangażowanie rodziny w pracę na rzecz wydawnictwa,

sumienność w wykonywaniu powierzonych zadań, zapał i zaangażowanie w sprawę polską, jedność i wzajemny szacunek w rodzinie.

Przy okazji tej publikacji warto przypomnieć, że na cześć Seweryna Pieniężnego juniora miasto zwane wcześniej Melzak, niem. *Mehlsack*, od 1947 roku nosi nazwę Pieniężno. Pieniężny junior jest także patronem ulic m.in. w Olsztynie, Ostródzie, a największe zakłady graficzne w regionie, Olsztyńskie Zakłady Graficzne, od 1970 roku do 1997 roku nosiły jego imię. Seweryn Pieniężny junior jest również patronem dziennikarzy na Warmii i Mazurach.

Wszystkim tym, którzy znają historię „Gazety Olsztyńskiej” i losy rodu Pieniężnych, niniejsza książka pozwoli uporządkować i utrwalić wiedzę na ten temat. Szczególnie powinna być polecana jednak tym, którzy mogą zagubić się w gąszczu koligacji najsłynniejszej rodziny na Warmii.

Bibliografia

- Chłosta Jan (1977), *Wydawnictwo „Gazety Olsztyńskiej” w latach 1918–1939*, Olsztyn.
- Chłosta Jan (1980), *Seweryn Pieniężny 1890–1940. Redaktor i wydawca spod znaku Roldla*, Olsztyn.
- Chłosta Jan (1986), *Wokół spraw warmińskich. Rzecz o redaktorach „Gazety Olsztyńskiej” (1886–1939)*, Warszawa.
- Chłosta Jan (2015), *O zasłużonym wydawnictwie Pieniężnych*, „Prace Literaturoznawcze”, nr 3: 315–322.
- Kulas Piotr (2013), *Pomiędzy autobiografią a biografią: biografia literacka jako źródło badań socjologicznych*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. IX, nr 4: 64–81.